

Projectplan meer- en hoogbegaafdheid SWV Berséba (Regio Randstad)¹

1. Aanleiding

Het creëren van een passende aanpak voor (hoog)begaafde kinderen² binnen het primair onderwijs heeft al een aantal jaren de aandacht van het ministerie van OCW. Omdat het nog onvoldoende lukt om een dekkend aanbod te creëren, zijn samenwerkingsverbanden passend onderwijs in de gelegenheid gesteld om subsidie aan te vragen om dit dekkend aanbod verder te ontwikkelen. Berséba heeft deze subsidie aangevraagd. Het is nog niet bekend of de subsidie wordt toegekend. Los van de toekenning is er noodzaak om binnen Berséba beleidsmatig het realiseren van een dekkend aanbod te ontwikkelen.

2. Inleiding

Dit projectplan geeft aan op welke manier dit in de regio Randstad zal worden aangepakt. Bij het opstellen van het projectplan is gebruik gemaakt van een peiling over de stand van zaken rondom (hoog)begaafdheid in de regio Randstad, feedback vanuit de ambulante dienst en een analyse van de aanvragen voor arrangementen (hoog)begaafdheid.

Achtereenvolgens krijgen in dit projectplan de volgende items de aandacht:

1. De doelgroep waarop zich dit projectplan richt;
2. Vanuit welke visie we voor deze doelgroep een passend aanbod zullen realiseren;
3. Stand van zaken wat betreft aanbod voor (hoog)begaafden;
4. Doelen die we tijdens de projectperiode willen realiseren;
5. Activiteiten die ontplooid worden om de doelen te realiseren. De projectperiode beslaat de schooljaren 2019-2020 t/m 2021-2022.
6. Begroting – nader in te vullen

3. Doelgroep

aantallen

De doelgroep die we met dit project op het oog hebben zijn de (hoog)begaafden. In aansluiting bij de SLO gaan we uit van 10% van de totale populatie. In het geval van regio Randstad (totaal 14.784) zijn dat ongeveer 1500 leerlingen met een cognitief talent (van 66 scholen). Hiervan heeft naar schatting 2% een zware ondersteuningsbehoefte (ca 30 leerlingen) en 0,5% (ca 8 leerlingen) naast een zware onderwijsbehoefte ook intensieve zorgbehoefte.

werkdefinitie

De populatie (hoog)begaafden kenmerkt zich door een grote diversiteit. Daarom is het formuleren van een eenduidige definitie wanneer iemand hoogbegaafd is moeilijk. Werkbaarder is om in aansluiting bij de vakliteratuur een werkdefinitie te formuleren. Met een werkdefinitie bedoelen we een beschrijving van verschillende kenmerken die verband houden met hoogbegaafdheid en die in onderlinge samenhang hoogbegaafdheid kenmerken. De werkdefinitie die wij hanteren is consistent met de belangrijkste aspecten, waarover in de meest bekende theorieën en modellen consensus bestaat, of waarin zij elkaar aanvullen³:

¹ De projectperiode beslaat de schooljaren 2019-2020 t/m 2021-2022

² Hierna te noemen (hoog)begaafden

³ <https://talentstimuleren.nl/thema/begaafdheid/hoog-begaafdheid>

kenmerk	toelichting
Sterk potentieel	(Hoog)begaafde leerlingen beschikken over een in aanleg aanwezig potentieel om tot uitzonderlijke prestaties te komen, behorend bij de beste 10%, op één of meerdere begaafdheidsgebieden
Dynamisch	De ontwikkeling van talent is een langdurig en dynamisch proces. Zowel persoonlijkheidseigenschappen als de interactie met de omgeving zijn mede bepalend voor de mate waarin het aanwezige potentieel tot zijn recht komt (Mönks, Heller en Gagné)
Creatief denkvermogen	Een (hoog)begaafde leerling beschikt over een hoge intelligentie in combinatie met een creatief denkvermogen (Renzulli, Mönks, Sternberg)
Intrinsieke motivatie	Daarnaast is er sprake van een intrinsieke motivatie (doorzettingsvermogen) om een taak te volbrengen wat zich onder andere uit in een sterke gedrevenheid wanneer iets hun interesse heeft (Renzulli, Mönks)
Domein-specifiek	(Hoog)begaafdheid is domeinspecifiek (Gardner, Heller en Gagné)
Meer-dimensioneel	(Hoog)begaafdheid is geen eendimensionaal begrip dat is uit te drukken in een criterium als een IQ "score" > 130. Een hoge score is wel een sterke indicatie van een hoge intelligentie, maar een lagere score sluit dit niet uit. (Hoog)begaafdheid omvat in ieder geval meer dan een hoge intelligentie en intelligentie omvat meer dan een IQ test meet (Gardner, Sternberg)
Kenmerken begaafdheid	Op een gemiddelde populatie heeft 10% van de leerlingen kenmerken die kunnen duiden op (hoog)begaafdheid (Mönks, 1995), waaronder indicaties die duiden op een hoge intelligentie
Zijnskenmerken	De kenmerken die het zijn van een begaafd kind bepalen, zijn: de lat automatisch hoog leggen, kritische instelling, groot rechtvaardigheidsgevoel en gevoeligheid (Kieboom, 2016).

profielen

Naast deze op kenmerken geformuleerde werkdefinitie helpen ook profielen van (hoog)begaafden om een beeld te krijgen bij deze doelgroep⁴:

profiel leerling	beknopte typering	
aangepast succesvol	<i>De aangepaste, succesvolle leerling...</i> levert goede prestaties, is perfectionistisch, vermijdt risico en zoekt bevestiging van de leerkracht.	
uitdagend creatief	<i>De uitdagende, creatieve leerling...</i> is creatief, komt op voor eigen opvattingen, is competitief, heeft grote stemmingswisselingen, is eerlijk en direct.	
onderduikend	<i>De onderduikende leerling...</i> ontkent zijn of haar begaafdheid, vermijdt uitdaging, zoekt sociale acceptatie en wisselt in vriendschappen.	
risico-leerling (drop-out)	<i>De risicoleerling...</i> is creatief, zoekt buitenschoolse uitdaging, isoleert zich zelf, verstoort, presteert gemiddeld of minder, bekritiseert zichzelf en anderen.	

⁴ (<https://talentstimuleren.nl/thema/begaafdheid/profielen-betts-neihart>)

dubbel bijzonder	<i>De dubbel bijzondere leerling...</i> heeft kenmerken van leer- en/of gedragsproblemen, werkt inconsistent, presteert gemiddeld of minder (mogelijk als gevolg van een onderliggend leerprobleem), verstoort en reageert af.	
zelfsturend autonoom	<i>De zelfsturende, autonome leerling...</i> heeft goede sociale vaardigheden, werkt zelfstandig, ontwikkelt eigen doelen, werkt zonder bevestiging, is creatief, komt op voor eigen opvattingen en neemt risico.	

De inhoud van de werkdefinitie en deze profielen zijn helpend om zicht te krijgen op de ontwikkelbehoeften van (hoog)begaafden. Op grond van deze ontwikkelbehoeften kan gewerkt worden aan de passende aanpak om persoonlijke groei op emotioneel, sociaal en cognitief gebied en bij executieve functies te stimuleren.

4. Visie

In mei 2018 is het ondersteuningsplan van Berséba voor de periode 2018 t/m 2022 vastgesteld. Berséba draagt actief uit, dat kwetsbare mensen bij de samenleving horen. Vertaald naar de school betekent dit, dat kwetsbare kinderen volwaardig deel uitmaken van de kleine samenleving van de reguliere school. We noemen deze ontwikkelrichting in ons ondersteuningsplan 'Verlangen naar meer inclusief onderwijs'.

De Bijbel geeft geen aanleiding om segregatie als gewenst uitgangspunt voor de ondersteuning aan deze kinderen te hanteren. Vanuit het bijbelse fundament van Berséba laten we ons bij het uitwerken van ons verlangen leiden door een aantal motieven⁵:

- Het **pedagogisch motief**
- Het **zorgmotief**
- Het **barmhartigheidsmotief**
- Het **waardigheidsmotief**
- Het **rechtvaardigheidsmotief**

De ontwikkelrichting 'verlangen naar meer inclusief onderwijs' en de onderliggende motieven hebben ook betrekking op de (hoog)begaafden.

5. Stand van zaken

effectiviteit inzet middelen

De laatste jaren heeft Berséba middelen ontvangen voor het realiseren van een passend aanbod voor hoogbegaafden. De middelen die Berséba in deze jaren heeft ontvangen zijn voor twee doelen ingezet:

1. Een groot deel van deze middelen zijn ter beschikking gesteld aan de scholen om het onderwijs aan hoogbegaafden leerlingen een impuls te geven.
2. Ongeveer 1/3 deel van de middelen zijn door Berséba gebruikt om arrangementen toe te kennen aan hoogbegaafden om hen extra ondersteuning te bieden.

De inzet van deze middelen laat een divers beeld zien:

1. Enerzijds zijn er scholen die het onderwijs aan hoogbegaafden beleidsmatig (plan-do-check-act) hebben ontwikkeld. Hierdoor lukt het deze scholen om beter tegemoet te komen aan de ontwikkelbehoeften. Anderzijds zijn er scholen die deze middelen wel inzetten voor hoogbegaafden, maar veel minder vanuit een beleidsmatige aanpak. Daardoor zie je een toenemend verschil in aanvragen van arrangementen.
2. De beknopte analyse van de arrangementen leidt tot de volgende conclusies:
 - a. Tussen scholen die beleidsmatig gewerkt hebben aan de ontwikkeling van het onderwijs aan hoogbegaafden zijn verschillen te constateren in de mate waarin aanvragen worden gedaan. Er zijn

⁵ Zie voor een verdere uitwerking het ondersteuningsplan Berséba 2018-2022

scholen die vrijwel geen aanvragen doen, omdat ondersteuning die ze kunnen bieden verbreed en verdiept is. Er zijn echter ook scholen, die juist regelmatig aanvragen doen vanwege de scherpere signalering van (hoog)begaafde risicoleerlingen. Een nadere duiding van dit verschil is er nog niet.

- b. Er worden door scholen arrangementen aangevraagd, waarbij de ondersteuningsbehoeften van de leerlingen (lijken te) vallen onder de basisondersteuning. Het lijkt erop, dat deze scholen binnen de basisondersteuning nog geen structurele passende aanpak voor hoogbegaafden hebben.
 - c. Er zijn scholen die geen arrangementen aanvragen. Op basis van het uitgangspunt dat 10% van de leerlingen (hoog)begaafd is, komt de vraag naar boven of deze scholen deze doelgroep wel scherp hebben.
 - d. Veel aangevraagde arrangementen betrekking hebben op oudere leerlingen.
3. Er is verschil ontstaan tussen scholen in het aanbod voor hoogbegaafden. Op zich is dit niet vreemd, maar tegelijk geldt, dat een vergelijkbaar niveau van basisondersteuning van alle scholen verwacht mag worden.
 4. Regelmatig blijkt – ondanks de inzet van arrangementen - dat hoogbegaafden een groter risico vormen om thuis te zitten, omdat binnen Berséba onvoldoende tegemoet gekomen kan worden aan wat deze leerlingen nodig hebben.

peiling

In de eerste maanden van 2018 is bij de scholen nagevraagd wat de scholen op dit moment concreet doen om een aanbod voor hoogbegaafden te realiseren en welke vragen er leven. Zonder volledig te willen zijn geeft dit het volgende beeld:

1. Er scholen die nog geen HB-specialist en waarbij de intern begeleider of een teamleider aandacht geeft aan leerlingen die hoogbegaafd zijn.
2. Er is een divers palet aan plusklassen, in enkele situaties gezamenlijk met andere scholen. De criteria die gelden voor deelname aan een plusklas zijn heel verschillend.
3. Er zijn veel scholen die het fenomeen plusklas niet kennen.
4. Scholen vragen duidelijkheid wat van hen verwacht wordt binnen de basisondersteuning.
5. Scholen hebben veel vragen over het signaleren van hoogbegaafden.
6. Het blijkt niet eenvoudig te zijn om tegemoet te komen aan bepaalde profielen van (hoog)begaafden. Genoemd worden 'dubbel-bijzondere' leerlingen, onderduikers/onderpresteerders en leerlingen met een bijzonder hoog IQ (boven de 145).
7. Er zijn in de achterliggende drie jaar ruim 10 leerlingen uitgestroomd naar scholen buiten het samenwerkingsverband vanwege een onvoldoende aanbod voor hoogbegaafden op de scholen en binnen het samenwerkingsverband.
8. Er is veel behoefte aan duidelijke leerlijnen voor hoogbegaafden.
9. Scholen vragen om meer inzicht in de relatie tussen gedrag en hoogbegaafdheid, hoogsensitief en hoogbegaafdheid en in aansluiting daarop op welke wijze deze leerlingen dan effectief begeleid kunnen worden.
10. Veel scholen geven aan, dat samenwerking noodzakelijk is om tot een dekkend aanbod te komen. Als suggesties worden genoemd:
 - a. Samenwerking met speciaal onderwijs door de inzet van expertise vanuit het speciaal onderwijs;
 - b. Kennis, middelen, materialen (mogelijkheden) delen;
 - c. Regionaal samenwerken in een plusklas;
 - d. Netwerk voor specialisten HB realiseren;
 - e. Doorgaande lijn voorschoolse instellingen - primair onderwijs – voortgezet onderwijs

feedback vanuit ambulante dienst

De ambulante dienst van regio Randstad geeft veel ambulante begeleiding. Vanuit hen hebben we de volgende feedback gekregen:

1. Veel scholen realiseren zich nog onvoldoende dat achter ondersteuningsvragen op het gebied van gedrag ten diepste andere ondersteuningsvragen liggen, bijv. op het gebied van hoogbegaafdheid. Het kijken achter het gedrag van een kind vraagt expertiseontwikkeling op de scholen.
2. Ambulante begeleiding blijft te veel steken op het niveau van de begeleiding van een leerkracht in het omgaan met hoogbegaafden. Er vindt te weinig transfer plaats naar schoolontwikkeling.
3. Er wordt geconstateerd dat de transfer tussen het aanbod in bijv. een plusklas en het functioneren van een leerling in zijn/haar reguliere groep in veel situaties onvoldoende aanwezig is.

6. Doelen

Regio Randstad wil voor alle (hoog)begaafden uit de reformatorische achterban een passend ontwikkelaanbod bieden, te beginnen met een te realiseren niveau van basisondersteuning voor de hoogbegaafde leerlingen op alle scholen. Daar waar onze grenzen in zicht komen, zoeken we de samenwerking met anderen. Tevens willen we een doorgaande lijn vanuit voorschoolse instellingen naar het PO en van het PO naar VO garanderen voor hoogbegaafde kinderen.

De scholen van Berséba realiseren met hun samenwerkingspartners een passend en dekkend aanbod voor alle hoogbegaafde leerlingen door:

1. de basisondersteuning voor het aanbod voor hoogbegaafden concreter te formuleren⁶, waarbij alle scholen zich ontwikkelen om dit niveau van basisondersteuning te bereiken en vast te houden;
2. de arrangementen te richten op de ondersteuning voor dubbel bijzondere (hoog)begaafden en (hoog)begaafden die te maken hebben met leer- en **levensvragen**, als hun ontwikkeling door deze problematiek aantoonbaar belemmerd wordt. Transfer naar schoolontwikkeling en naar de stamgroep van een leerling gewaarborgd moet zijn;
3. te stimuleren dat op elke school een HB-specialist aanwezig is, die in staat is:
 - het aanbod en de aanpak van (hoog)begaafdheidsonderwijs te stimuleren, te ontwikkelen en te borgen in afstemming met het geheel van het schoolbeleid;
 - leerkrachten en leerlingen te ondersteunen bij hun ontwikkelingsvragen;
 - in afstemming met de intern begeleiders extra ondersteuning voor (hoog)begaafden inhoudelijk en organisatorisch te regelen.
4. onderzoek te doen naar en realiseren van benodigde voorzieningen voor hoogbegaafde leerlingen die **emotioneel en sociaal** sterk belemmerd in hun ontwikkeling en hierbij ook de doorgaande lijn naar het voortgezet onderwijs mee te nemen.

7. Activiteiten tijdens project

2019-2020:

1. Inrichten expertgroep en opdrachtformulering voor expertgroep (gedurende looptijd projectplan)
2. Vormgeving van HB-netwerk (structureel)
3. Aanscherpen resultaten peiling HB tijdens schoolbezoeken in relatie tot SOP en schoolplan
4. Concreet formuleren we het gevraagde niveau van basisondersteuning inzake hoogbegaafdheid in maximaal 10 concrete indicatoren.
5. Inzetten van HB-arrangementen, mede gericht om het niveau van basisondersteuning op het gewenste peil te krijgen.
6. Formuleren wat verwacht wordt van een HB-specialist binnen de school.
7. Organiseren scholing HB-specialisten (zo mogelijk ook starten).
8. Nader formuleren van de doelgroepen, onderduikers' en 'dubbel-bijzondere hoogbegaafden'.

2020-2021

1. Afbouw arrangementen ondersteuningsbehoeften die onder basisondersteuning vallen

⁶ O.a.: vroegtijdig signaleren, leerlijnen (compacten en verrijken), een passende begeleiding bij persoonlijke groei in sociaal-emotionele, cognitieve en executieve vaardigheden (bijv. leren leren, groei mind-set, samenwerken, doorzetten, taakaanpak) en een doorgaande lijn naar het voortgezet onderwijs.

2. Scholingstrajecten HB-specialisten
3. Onderzoeken mogelijkheden om tegemoet te komen aan ondersteuningsbehoeften bijzondere doelgroepen
4. Starten HB-netwerk (mede in relatie tot scholing HB-specialisten)
5. Tijdens schoolbezoeken a.d.h.v. concrete formulering basisondersteuning successen en witte vlekken bespreken

2021-2022

1. Scholingstrajecten HB-specialisten
2. Realiseren voorzieningen voor de bijzondere doelgroepen binnen de hoogbegaafden.
3. HB-arrangementen alleen bedoeld voor de bijzondere doelgroepen
4. Indien andere HB-arrangementen nodig zijn, dan met concrete opdracht om basisondersteuning op orde te brengen.
5. Themabezoeken HB aan basisscholen

8. Begroting

Volgt na toekenning of afwijzing subsidie

9. Evaluatie

Twee keer per schooljaar zal de voortgang van het projectplan worden geëvalueerd. Deze evaluatie wordt binnen de regionale commissie besproken. Van deze evaluatie wordt verslag gedaan aan het scholenveld in de verschillende netwerkbijeenkomsten.